

Honger in de Hoorn van Afrika

Een drama in kaarten en grafieken

Steeds weer richt de wereld haar ogen op probleemgebieden. En iedere keer worden die sneller vergeten dan je voor mogelijk houdt. Zo ook de hongersnood in de Hoorn van Afrika. Aan de hand van kaarten vertelt Ton Dietz hoe droogte in 2010 en 2011 leidde tot mislukte oogsten en honger. En hij toont de gigantische vluchtelingenstromen. Geografie om niet te vergeten.

De regenseizoenen waren de jaren ervoor al niet goed geweest in de Hoorn van Afrika. Aan het begin van de kleine regentijd in 2010 was de water- en graassituatie voor de grotendeels nomadische veeteelt dan ook al tamelijk slecht, de beesten waren er niet goed aan toe en de lokale economie in en rondom Somalië was verzwakt. Dat had deels ook te maken met

Somali vluchtelingenkamp in Malkadiida, Ethiopië, 25 augustus 2011. Rechts op de voorgrond een begraafplaats.

FOTO: ESKINDER DEBEBE/UN PHOTO

het aanhoudende geweld en de anarchie in Zuid-Somalië, waar de islamistische Al-Shabaab-milities heer en meester waren (zie Jan Abbink, pag. 10). Alleen in een deel van Mogadishu had de door de Verenigde Naties erkende 'regering' van Somalië nog wat te vertellen, militair gesteund door de troepen van de Afrikaanse Unie, met soldaten uit Burundi en Oeganda.

Uitblijvende regens

Normaal zorgen de regens van oktober-november – de kleine regentijd – dat de graassituatie in de droge gebieden verbetert, en in de valleien en relatief nattere delen maken ze snelle gewasoogsten mogelijk (vooral sorghum en gierst). En na weer een aantal droge maanden gaat het dan normaal goed regenen vanaf maart/april tot augustus – de grote regentijd.

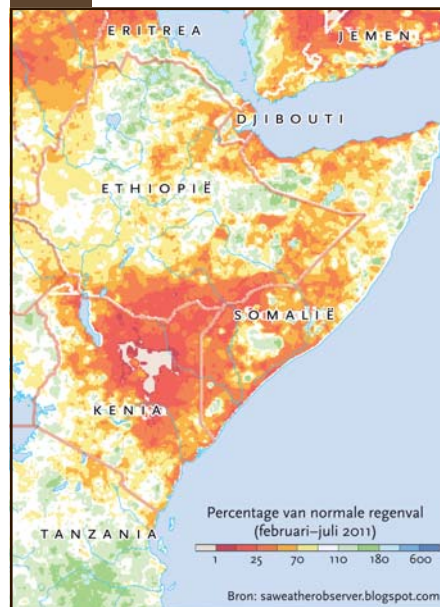
Maar onder invloed van La Niña (zie Katie Oost, pag. 16) bleven de regens in oktober-november 2010 grotendeels uit, en de regens in maart-augustus 2011 waren zeer beperkt (figuur 1). In de kern van het droogtegebied, in Noordoost-Kenia, viel op sommige plekken nog geen kwart van de normale regens voor die maanden. Ook delen van Zuid-Ethiopië en Zuid-Somalië zijn er zeer slecht aan toe, al is het niet overal even erg.

De oogsten zijn hier grotendeels mislukt en in sommige delen stierf meer dan 30% en in andere 60% van het vee – vooral schapen en koeien; kamelen en geiten houden het onder extreme omstandigheden iets langer uit.

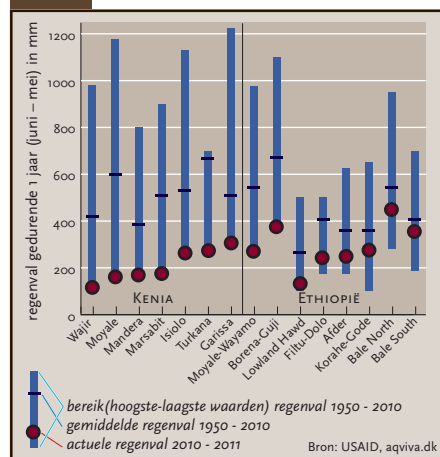
Niet alle nomadische veeteeltgebieden kampten met droogte: in het leefgebied van de Maasai en Pokot (in Zuid- en Noordwest-Kenia) viel voldoende regen. Dat gold al helemaal voor Oeganda, bijvoorbeeld het Karimojong-gebied in het noordoosten, en voor delen van Somaliland en Puntland, semi-autonome gebieden in de punt van de Hoorn. In Tanzania was de regenval bovengemiddeld, net als rondom het Victoriameer en in een deel van de 'graanschuur van Kenia' ten noordoosten daarvan.

De huidige droogte behoort tot de ergste in decennia in de Hoorn van Afrika. Dat blijkt als we de gemiddelde neerslaggegevens in Kenia en Ethiopië voor de periode juni-mei van de laatste zestig jaar vergelijken met die in juni 2010-mei 2011 (figuur 2). Vooral de metingen van weerstations in Oost- en Noord-Kenia spreken boekdelen. Voor Zuid-Somalië ontbreken gegevens, maar ook daar moet de situatie op de meeste plaatsen zeer slecht zijn.

Figuur 1: Regenval van februari-juli 2011 als afwijking van het langjarige gemiddelde

Figuur 2: Regen in 2010-2011 vergeleken met het gemiddelde in de afgelopen zestig jaar

Hongersnood

Op 22 juli werden twee gebieden van Somalië officieel uitgeroepen tot hongersnoodgebieden: Bakool en Zuid-Shabelle (figuur 3). De VN spreken van een hongersnood als (1) meer dan 20% van de bevolking minder dan 2100 kilocalorieën per dag te eten heeft; (2) meer dan 30% van de kinderen aan acute ondervoeding lijdt en (3) er mini-

Vergeleken met eerdere voedselrampen lijkt de op gang gekomen internationale steun relatief snel en effectief te zijn geweest in Kenia en Ethiopië. De situatie in Somalië blijft kritiek, zoals hier in een vluchtelingenkamp in Mogadishu.

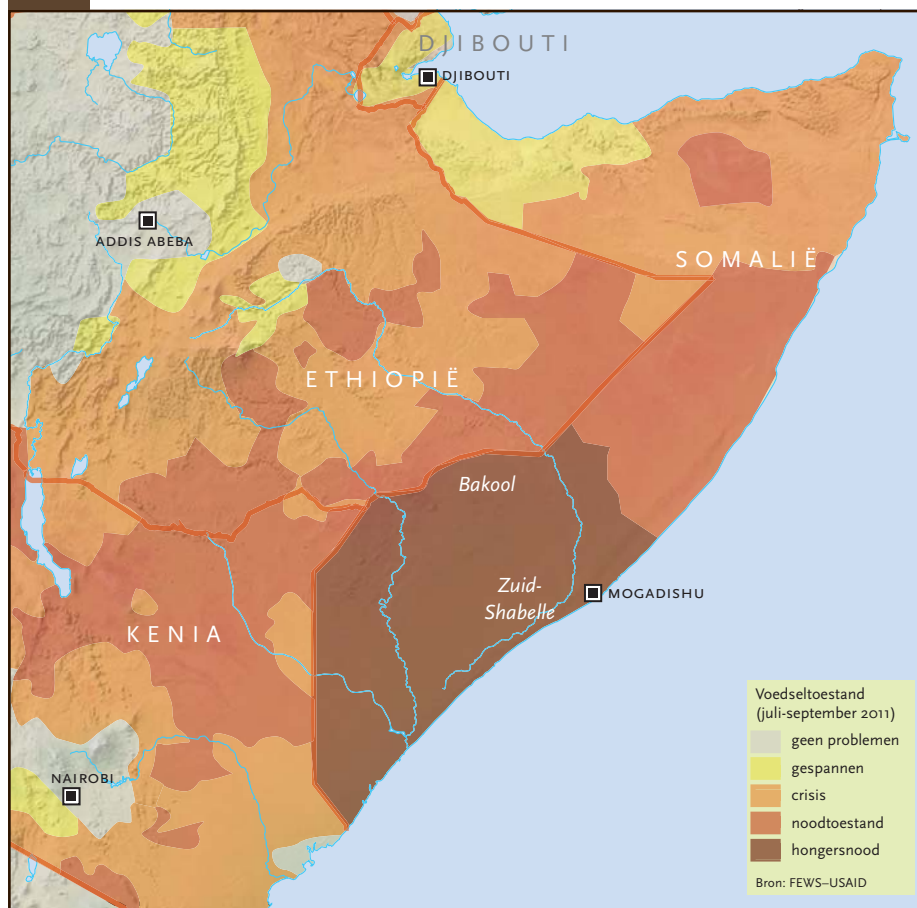
maal 2 doden per 10.000 mensen en (4) meer dan 4 dode kinderen per 10.000 kinderen zijn.

De cijfers voor acute ondervoeding (*global acute malnutrition*) waren op hetzelfde moment extreem hoog in delen van Somalië (55% in Bay, 40% in Juba, 23% in Gedo en 15% in de hoofdstad Mogadishu, waar 100.000 mensen naartoe waren getrokken), Kenia (37% in Noordoost-Turkana, 30% in Mandera en 15-25% onder nieuwkomers in het Dadaab-kamp) en in Ethiopië (45% onder nieuwkomers in het Dollo Ado-kamp).

De voedselprijzen waren overal in de regio in enkele maanden dramatisch gestegen. De situatie in Nairobi, hoofdstad van Kenia en grootste stad in de regio, is illustratief voor wat elders ook aan de hand is. Daar waren de groothandelsprijzen voor een kilo maïsmeel gestegen van gemiddeld 18 Keniaanse Shilling (ongeveer € 0,14) via 20 KSh eind 2010

Figuur 3: Hongersnoodgebieden in Somalië

tot 40 KSh in juni 2011. De verkoopcijfers bij de kleine handelaren en in de winkels stegen in juni al tot boven de 60 KSh (bijna € 0,50 per kilo) in het noordoosten van het land. Als we ervan uitgaan dat een gemiddelde Keniaan ongeveer anderhalve kilo maïs (-equivalenten) nodig heeft om te leven, zou dit op jaarbasis neerkomen op een kostenpost per persoon van minimaal 15.000 KShs (ofwel € 120). Volstrekt onbetaalbaar voor veel arme Kenianen. Begin juli braken er in Nairobi voedselrellen uit, ook al had de Keniaanse overheid de importheffingen op voedsel tijdelijk afgeschaft om de stijgende prijzen enigszins te drukken. Her en der liepen de prijzen al op tot 100 KShs per kilo.

In augustus werden nog meer delen van Somalië, onder andere de agro-pastorale gebieden van de districten Balcad en Cadaleen in Midden-Shabelle, en de kampen voor binnenlandse vluchtelingen (*internally displaced persons*) in de Afgoye-corridor en in Mogadishu tot hongersnoodgebied verklaard. Dit was in lijn met de voorspelling in juli dat de hongersnood zich over een veel groter

Als straks de regen komt, vormt malaria een groot risico onder de verzwakte bevolking

gebied zou verspreiden als er niet snel ingegrepen werd. De voorspelling was afkomstig van het Famine Early Warning System Network, een belangrijke voorspellingsbron van hongersrampen, gefinancierd door de Amerikaanse hulporganisatie USAID.

Prognose tot december

Vergeleken met eerdere voedselrampen lijkt de op gang gekomen internationale steun relatief snel en effectief te zijn geweest in Kenia en Ethiopië, maar de situatie in Somalië blijft kritiek tot catastrofaal.

Waarschijnlijk is de oogst van juli-augustus in (Zuid-)Somalië meer dan de helft lager uitgevallen, maar men verwacht dat de najaarsgraanoogsten in het grootste deel van Oost-Afrika normaal zullen zijn. De lokale prijs voor graan zal nog wel wat stijgen, maar de prijs van geïmporteerd graan (vooral rijst) werkt als een plafond. De graasomogelijkheden voor het overgebleven vee blijven nog een tijd slecht, al zal de situatie vanaf oktober iets verbeteren vanwege de kleine regens die volgens de voorspelling weer normaal zullen zijn.

Omdat de bevolking in een groot deel van de regio ernstig verzwakt is, zullen de oktoberregens meer ziekte en sterfte veroorzaken – vooral malaria vormt een groot risico. Ook zal er waarschijnlijk heel weinig jongvee zijn en dus ook weinig melk voor menselijke consumptie.

Als de regens beginnen, zullen er onvoldoende handen zijn om het normale werk in de veehouderij en de akkerbouw te verrichten, want een groot deel van de bevolking bivakkeert in hulpkampen. Tot ver in 2012 zal de situatie in een groot deel van de regio ernstig blijven. Daarbij is onduidelijk wat er is overgebleven van de Al Shabaab-milities na hun recente terugtocht uit Mogadishu. Gaan zij de voedseldistributie weer dwarsbomen? Daarbij gaat het niet alleen om de voedseldistributie van wereldwijd opererende hulporganisaties als de Wereldvoedselorganisatie (WFP) en partnerorganisaties van westerse ngo's. Het geldt ook voor de hulpstroom die inmiddels op gang is gekomen vanuit islamitische landen en hulporganisaties, en vanuit de Somali-diaspora (ook vanuit Nederland) en de Somalische banken als Dahabshiil.

Vluchtelingenstromen

Verdreven door hongers en geweld was er vanuit Zuid-Somalië in juli een grote vluch-

Het Dadaab-kamp was eind juni met een half miljoen inwoners de derde stad van Kenia

telingenstroom op gang gekomen naar de buurlanden. Die voegde zich bij de vluchtelingen die daar soms al jaren zaten, zoals die in het Dadaab-kamp in Kenia. Dat kamp telde eind juni tegen de half miljoen inwoners. Daarmee was Dadaab na Nairobi en Mombasa de derde stad van Kenia, groter dan Kisumu en Eldoret.

Anderen trokken naar de Ogaden in Ethiopië, waar veel etnische Somali wonen, en naar de Somaligebieden van Kenia (Mandera, Wajir en Garissa) die al jaren fungeren als toe-

vluchtsoord voor Somali die de grens oversteken omdat het in Kenia veiliger is en men er beter kan terugvallen op hulpstructuren.

Maar ook binnen Somalië zijn er grote bevolkingsbewegingen: naar de hoofdstad Mogadishu en naar de relatief veiliger gebieden in het noordelijke Somaliland en Puntland. Bij die trektochten op 'de wegen des doods' zijn al veel mensen omgekomen door uitputting, honger en geweld. In augustus werd het aantal omgekomen kinderen geschat op 29.000, maar zulke cijfers zijn erg speculatief. Wie heeft al die doden dan geteld in een land zonder overheid, zonder een werkende gezondheidsdienst en zeker ook zonder een werkend Centraal Bureau voor de Statistiek? Daarbij worden zulke cijfers al snel manipulatief ingezet. Ook door de vele hulporganisaties die allemaal willen helpen, maar ook allemaal fondsen willen werven en hun naamsbekendheid willen vergroten. •

Figuur 4: Somali-vluchtelingen in de regio

